

DOI: 10.33270/02232602.127
УДК 340.12+342.4(477)

Новелізація Конституції України (аксіологічний аспект)

МИХЕЄНКО Юлія

аспірантка кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії
внутрішніх справ

м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0466-9428>

Анотація. Актуальність статті полягає в необхідності акцентувати на потребі врахування аксіологічного аспекту як визначального в новелізації Конституції України. Питання новелізації об'єктивно належить до «топових» тем; спроби «покращення» Конституції України з різних мотивів, у різний спосіб, з різними наслідками як з об'єктивних, так і з суб'єктивних підстав відбуваються з моменту її ухвалення та є безперервним процесом. Видається логічним передбачити подальше збільшення з наближенням перемоги України у війні з РФ кількості пропозицій політиків, науковців щодо новелізації Конституції України, зокрема ухвалення її в новій редакції або як нового документа. Водночас посилюється і небезпека маніпулювання суспільною думкою, популізму, лобіювання інтересів певних груп, на противагу національним тощо. Отже, метою публікації є дослідження аксіологічного аспекту новелізації Конституції України незалежно від способу, суб'єкта її здійснення. У дослідженні застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, зокрема формально-логічний, системно-функціональний. Науковою новизною статті є дослідження новелізації Конституції України з огляду на аксіологічний аспект, а саме потребу збереження вже закріплених конституційних цінностей, забезпечення їх дієвості, уконституювання тих цінностей, які споконвіку притаманні українцям, є необхідними для гідності людини, процвітання нації, розвитку демократичної соціальної правової держави. Практична значущість полягає в забезпеченні відповідних суб'єктів теоретичним підґрунтям для напрацювання пропозицій щодо новелізації Конституції України.

Ключові слова: зміни до Конституції; творення Конституції; конституційні цінності; конституційна реальність; правова культура.

Історія статті:

Отримано: 04.09.2023

Переглянуто: 09.10.2023

Прийнято: 08.11.2023

Рекомендоване посилання:

Михеєнко Ю. Новелізація Конституції України (аксіологічний аспект). *Філософські та методологічні проблеми права*. 2023. № 2 (26). С. 127–135. doi: 10.33270/02232602.127.

*Відповідальний автор

© Михеєнко Ю., 2023

Вступ

Розвиток будь-якої країни, поступ у різних сферах суспільного життя (цифровізація, штучний інтелект, інші розробки й технології в різних галузях науки), виклики, які постають перед суспільством, людством загалом (екологічні проблеми Землі, війни, інші загрози в ділянці забезпечення безпеки) передбачають з необхідністю новелізацію правового, зокрема і конституційного, регулювання безвідносно до того, чи йдеться про писану, чи про неписану конституцію, маючи водночас на увазі, що оновлення може відбуватися в різний спосіб різними суб'єктами (Mukheienko, 2023).

Творення Конституції України як справжнього суспільного договору, Конституції розвитку на нинішньому історичному етапі (попри введення воєнного стану, окупацію частини української території), на нашу думку, не є чимось недосяжним та, як ніколи, видається реальним. В. Шаповал зауважував, що «творення всеохоплюючої демократичної Конституції можливе тільки на суспільному зламі» (Shapoval, 2016) (ідеться про революції, війни тощо). Українці мають вагоме підґрунтя для цього: свобода, справедливість, повага до життя, що для українського народу є споконвічними цінностями (Holovaty, 2023), їх виборюють нині на українській землі задля забезпечення миру й справедливості на всій планеті.

Водночас в українських реаліях головне питання, яке виникає щодо новелізації Конституції України, полягає в тому, чи будуть відповідні зміни корисними для засадничих людських цінностей, інтересів нації, держави. Відповідь на нього залежить від повоєнних потуг українського суспільства й волі еліт, від того, чи стане сил і насаги вибороти перемогу й у боротьбі всередині країни за внутрішню свободу, честь, гідність кожного, справедливість у всіх сегментах життя – починаючи від права казати правду, вчиняти справедливо до вкорінення обов'язку кожного жити чесно. Адже, як зазначає Мирослав Маринович, висновок Несторівської групи буде незмінно актуальним: перехід до сталого розвитку й відкритого доступу стане можливим тоді, коли люди навчаться не лише боротися за такі цінності, а й жити відповідно до них (Marpunovych, 2022).

Матеріали та методи

Питанням конституційних цінностей, важливості їх дотримання та забезпечення, зокрема в аспекті конституційних змін, проведення конституційної реформи присвячено чимало наукових праць таких авторів, як: Л. К. Байрачна, Ю. Г. Барабаш, Г. В. Берченко, В. М. Бесчастний, В. В. Берч, Ю. М. Бисага, О. Ю. Водяніков, С. П. Головатий, О. В. Грищук (2020), Н. В. Камінська (2019, 2022), В. П. Колісник, І. Б. Коліушко, М. В. Костицький

(2022), В. М. Кравчук, А. Р. Крусян, Н. В. Кушакова-Костицька, В. В. Лемак, М. А. Маркуш, О. В. Петришин, О. Р. Радишевська (2019), В. В. Речицький, С. В. Різник, М. В. Савчин, М. І. Салей, І. В. Семенихін, П. Б. Стецюк, В. М. Шаповал, Н. К. Шаптала (2022), С. В. Шевчук. У науці конституційного права навіть виокремлюють напрям – конституційну аксіологію (Baigachna, 2018). Водночас, на наше переконання, питання новелізації Конституції України, з огляду на аксіологічний аспект, потребують глибшого комплексного дослідження. Їх багатоаспектність вочевидь не дає змоги охопити в одній публікації всі питання цієї теми. Тож спробуємо викласти окремі зауваги щодо новелізації конституційних приписів, потреби збереження вже закріплених конституційних цінностей, забезпечення їх дієвості та, за необхідності, уконституювання тих цінностей, які притаманні українцям, є необхідними для гідності людини, процвітання нації, розвитку демократичної соціальної правової держави.

З цією метою в статті застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, зокрема формально-логічний та системно-функціональний. Аби акцентувати на потребі забезпечення аксіологічного аспекту новелізації Конституції України, у цьому дослідженні обрано методи синтезу й аналізу наукових пропозицій щодо оновлення конституційного регулювання, сформульовано окремі зауваги щодо проблем у цьому процесі, можливостей новелізації без внесення змін до Конституції України (викладення її в новій редакції), на прикладі творення Конституційним Судом України конституційної доктрини верховенства права (правовладдя) продемонстровано можливість формування, зміни конституційної доктрини без внесення змін до Конституції України.

Результати й обговорення

Ухвалена Верховною Радою України «від імені Українського народу», така, що ґрунтується на філософії «основоположного закону» (конституція є продуктом людей, а не держави) (Holovaty, 2011); «побудована на трьох догматах постмодерного конституціоналізму – (1) перетворення основних прав, декларованих конституцією, на юридичні права, що підлягають реальному судовому захисту; (2) обмеження, упорядкування і поділ влади, причому не тільки в межах принципу поділу влади, але й обмеження та впорядкування вторинної установчої влади щодо внесення змін до конституції; та (3) доктрина «озброєної демократії» (слідуючи повоєнному консенсусу і європейській інтелектуальній традиції)» (Vodiannikov, 2022), Конституція України 1996 року визнана однією з найкращих не лише серед країн пострадянського простору, а і Європи. Утім, ураховуючи політичний та соціальний контекст історичного періоду її творення, майже одразу після ухвалення порушували питання про

необхідність внесення до неї змін: від прав й основоположних свобод людини (скасування смертної кари, гарантії соціальних прав тощо) до питань здійснення державної влади (усунення дуалізму виконавчої влади, визначення місця прокуратури в системі державної влади тощо).

Зокрема, Європейська комісія «За демократію через право» (Венеційська комісія), яка відіграє провідну роль у розвитку сучасного конституціоналізму на європейському континенті, яка з 1992 року опосередковано брала участь у роботі над проєктом нової Конституції України (Barskyi, & Dvornichenko, 2019, p. 4-5), вже у Висновку про Конституцію України, ухваленому на її 30-му пленарному засіданні у Венеції 7–8 березня 1997 року, висловлювала рекомендації щодо внесення змін до Конституції України¹.

Крім того, з моменту ухвалення Основного Закону України й донині правники, політики, представники громадянського суспільства неодноразово порушували питання про необхідність внесення змін, прийняття нової редакції Конституції України, розробляли законопроєкти (зокрема і про викладення Конституції України в новій редакції).

Після повномасштабного вторгнення РФ в Україну питання необхідності новелізації Конституції України (шляхом внесення змін, викладення в новій редакції) серед політиків, правників, представників громадянського суспільства знову на порядку денному. Можна спрогнозувати, що з наближенням перемоги, закінченням війни інтерес до цієї теми посилюватиметься. Зазначене унаочнює питання наявності об'єктивної потреби в докорінній новелізації Конституції (наприклад, викладення її в новій редакції). Тож у цій статті пропонується поміркувати, чи справді виклики, що постали перед Україною, людством загалом, зокрема і збройна агресія Московії, окупація нею частини української території, актуалізували необхідність у такій новелізації.

Ю. Барабаш і Г. Берченко акцентують на необхідності після перемоги у війні проти агресора комплексного реформування базових розділів Основного Закону. На їхню думку, зокрема, потрібно чітко сформулювати ставлення до тоталітарних ідеологій та їх пропаганди: комунізму, фашизму, нацизму і, з огляду на нинішні події, – «рашизму», який в умовах війни впевнено можна вважати новою ідеологією та її тоталітарною практикою, що втілює в життя агресор. Учені виносять на обговорення питання щодо необхідності конституціоналізації за допомогою уточнення статті 37 Конституції (як варіант) заборони

«рашизму» й акцентують на очевидності обґрунтування цього – нечуваній агресії та її руйнівному характері. Дослідники Ю. Барабаш та Г. Берченко констатують, що посягання на ключові цінності – демократію і територіальну цілісність, яке відкрито пропагували окремі політичні сили, залишалося протягом тривалого часу поза юридичною оцінкою; і лише коли були безпосередньо атаковані зовнішнім агресором за підтримки внутрішніх сил 2014 року, конституційний принцип територіальної цілісності (ч. 3 ст. 2, 37, 157) став центральним об'єктом захисту засобами воєнничої демократії. Зауважуючи, що з 2005 до 2014 року жодних ініціатив з боку уповноважених органів щодо заборони таких партій не було, порушуючи питання, чи можливо було відвернути трагічні події анексії Криму та захоплення частини Донбасу, якби вчасно зреагували на сепаратистські настрої, вчені констатують: «незважаючи на те, що захист територіальної цілісності і незалежності, який на перший погляд був більш чітко артикульований в Основному Законі, інструментами воєнничої демократії не забезпечувався. Причиною цього була відсутність розуміння значення як самих інструментів *per se*, так і відповідних цінностей, на захист яких вони були спрямовані. Посткомуністичні еліти, не пройшовши люстрацію, просто не могли створити принципово нову правову реальність і відповідний порядок» (Barabash, & Berchenko, 2023, p. 54, 55, 71, 72).

В. Речицький, зауважуючи про актуальність в умовах воєнного стану проблемних питань співвідношення між чинними нормами Конституції України та конституційною доктриною, наголошує на можливості модернізації українського конституційного наративу лише паралельно з емансипацією менталітету конституційних суддів, не менш важливим вважає пошук відповідей на питання щодо типу демократії в Україні, права на свободу вираження поглядів, державної власності на землю, взаємодії суспільства та держави, тощо (Rechyskyi, 2022, p. 54, 55, 71, 72).

Власну візію Конституції України після перемоги в межах «Бачення України – 2030» виклала команда Центру політико-правових реформ у складі громадської коаліції «Україна після перемоги». На їхню думку, Україна продовжуватиме жити за Конституцією 1996 року, до якої будуть внесені численні зміни, зокрема й «точкові уточнювальні вдосконалення» в розділі I, III, XIII. Як варіант можлива нова редакція Конституції України. Також передбачають, що з Конституції України буде «вичищено пострадянські міфи щодо прав людини», її доповнять новими визнаними міжнародними актами у сфері прав людини щодо рівності, екології, цифрових технологій тощо; буде виправлено помилки та суперечності в регулюванні державної влади, посилено незалежність Уряду та його відповідальність за формування політики розвитку країни; змінено адміністративно-територіальний устрій, покращено регулювання

¹ Opinion on the Constitution of Ukraine, adopted by the Commission at its 30th plenary meeting in Venice, on 7–8 March 1997. CDL-INF(1997)002-e. URL: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-INF\(1997\)002-e11](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-INF(1997)002-e11).

місцевого самоврядування та Кримської автономії, запроваджено регіональне самоврядування (Koliushko, 2022).

Учені Т. Слінько та Є. Ткаченко, досліджуючи питання правового регулювання європейського вектора розвитку української освіти, зазначають про відсутність жодної згадки про автономію закладів вищої освіти в Конституції, що, на їхню думку, негативно позначається на реалізації цього принципу: попри прописану на папері фінансову, організаційну автономію, у реальному житті значна кількість підзаконних нормативно-правових актів (які, до речі, приймали за часів дії Закону України «Про вищу освіту» 2002 року) занадто зарегламентовує діяльність закладів вищої освіти (Slinko, & Tkachenko, 2023, p. 96-98).

Про потребу врегулювання на конституційному рівні нових відносин між державою та приватним сектором унаслідок таких соціально орієнтованих проєктів, як «держава в смартфоні» (а отже, існування «людини в цифрі»), ідеться в дослідженні М. В. Костицького, В. М. Бесчастного, Н. В. Кушакової-Костицької «Цифровий конституціоналізм: нова парадигма та перспективи розвитку в Україні» (Kostytskyi, Beschastnyi, & Kushakova-Kostytska, 2023). Дослідники акцентують, що в умовах сьогодення одним з найактуальніших і найперспективніших напрямів розвитку конституціоналізму є цифровий конституціоналізм – насамперед через глобальну соціальну цифровізацію та її подальше поширення в стратегічному сенсі (Kostytskyi, Beschastnyi, & Kushakova-Kostytska, 2023, p. 10). Прогнозують, що невдовзі цифрова конституційна база буде не просто доповненням до ефективної системи захисту фундаментальних прав людини, а, ймовірно, стане передумовою для останньої. Ідеться також про розвиток інструментів (зокрема, правової бази), що сприятимуть суспільній адаптації до нових цифрових реалій та забезпеченню як уже задекларованих фундаментальних прав людини, так і нових цифрових прав: права на ідентичність у цифровому середовищі, права доступу до мережі Інтернет, недискримінації (Kostytskyi, Beschastnyi, & Kushakova-Kostytska, 2023, p. 16).

Постає питання щодо потреби закріплення на конституційному рівні відповідних цифрових прав. Зауважимо, що М. В. Костицький, В. М. Бесчастний та Н. В. Кушакова-Костицька не пропонують вносити зміни в Конституцію України, закріплюючи конкретні цифрові права, ідеться саме про концептуальне закріплення на конституційному рівні засад відповідних правовідносин. Адже зазначені й інші цифрові права безпосередньо пов'язані з уже визначеними фундаментальними конституційними цінностями, принципами, правами, що презюмує можливість їх закріплення на законодавчому рівні, захисті Конституційним Судом України шляхом формулювання

відповідних юридичних позицій, судами системи судоустрою України через здійснення правосуддя.

Зокрема, О. Совгіря та Ю. Ремінська, досліджуючи одне з таких прав – право на забуття, – зазначають, що це право (включаючи право на захист персональних даних) походить від загальноновизнаного права на приватність, й остаточна мотивація його захисту полягає в тих самих основних цінностях. Учені акцентують на необхідності зважити під час встановлення порушення такого права на всі інтереси, що конфліктують між собою, гарантовані конституцією права, а саме право на приватне життя та право на свободу вираження думки, а також констатують, що саме на органи судової влади покладено завдання віднайдення справедливого балансу в реалізації цих двох конкуруючих прав (Sovhyria, & Reminska, 2021, p. 33).

Про потребу модернізації системи цінностей, зокрема конституційних, а саме визнання меритократії конституційною цінністю, однією із засад реформування публічної влади, ідеться в роботі Н. Камінської. Учена зауважує, що фактична діяльність владних органів, окремих їх представників демонструє необхідність удосконалення конкурсних процедур, упровадження кращих світових практик і засад реформування публічної влади (Kaminska, 2022).

Безперечно, викладені й інші пропозиції щодо новелізації Конституції України, передусім коли йдеться про конституційні цінності, мають бути ретельно вивчені. Очевидно, є комплекс причин (від питання легальності, легітимності до змістових (сутнісних)), кожна з яких окремо може бути покладена в основу обґрунтування необхідності змін конституційних приписів, викладення Конституції України в новій редакції. Водночас реальною лишається небезпека маніпулювання суспільною думкою, а саме виявів популізму, лобіювання інтересів певних груп, на противагу національним, просування наративів, що суперечать цінностям, притаманним українцям, – свободи, честі, гідності, любові до своєї землі, до ближнього, доброти, прагнення щасливого й заможного життя, безпеки, традиційності¹ тощо.

¹ Соціологічна група «Рейтинг» у межах Сімнадцятого загальнонаціонального опитування в умовах війни провела комплексне дослідження різноманітних маркерів патріотизму українців. Зокрема, досліджено динаміку змін цінностей українського суспільства (за скороченою методикою Шварца (Schwartz Shalom H.)). Згідно з результатами дослідження, ціннісна шкала українців в умовах війни зазнала незначних змін. Загалом спостерігається динаміка в бік цінностей самовизначення та відкритості до змін. Традиційно домінують універсалізм і доброта. На високому рівні залишилися конформність і на противагу їй самостійність. Також значущими є цінності безпеки і традиційності. Найменше, як і минулого року, українці цінують багатство. За рік дещо підвищилася

Зазначене актуалізує аксіологічний аспект новелізації Конституції України – необхідність під час напрацювання конституційних змін зважати не лише на вимоги ст. 157 Конституції України, за якими, зокрема, Конституція України не може бути змінена, якщо зміни передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини й громадянина або якщо вони спрямовані на ліквідацію не залежності чи порушення територіальної цілісності України, а й на інші конституційні цінності, що з ними пов'язані (принцип верховенства права (правовладдя), поділу влади тощо). Необхідно виходити з цінності самої Конституції, значущості її для людини, нації, держави.

Протягом періоду дії Конституція України зазнала значних змін. Не всі їх суспільство сприймало позитивно. Причому здебільшого це стосувалося внесення змін щодо перерозподілу повноважень між органами публічної влади. Натомість щодо людських прав, гідності, їх захисту новелізація відповідних конституційних приписів відбувалася переважно в інший спосіб – через формування офіційної конституційної доктрини Конституційним Судом України, ухвалення законів, формулювання правових позицій Верховним Судом і знаходила підтримку суспільства.

У зв'язку з цим вважаємо за необхідне звернутися до роботи М. Козюбри, де він наводить відоме ще з часів перших тлумачень американської Конституції Верховним судом США положення, яке нині стало аксіомою: норми конституції існують (діють) у тому вигляді, у якому їх витлумачив суд. Учений акцентує на значенні креативності інтерпретатора, тобто «здатності відхилятися від стереотипів мислення, бачити проблеми під нетрадиційним кутом зору і вирішувати їх нестандартним способом», адже «саме завдяки креативності інтерпретатора закон набуває змістової мудрості»; і доходить висновку, що інтерпретатори – адвокати, прокурори й передусім судді – це не пасивні споживачі закону, а по суті його співавтори, оскільки саме від них залежить змістове наповнення еластичної (з огляду на абстрактність) форми закону (Kozubra, 2023, р. 9)¹.

Показовим у цьому аспекті є розвиток Конституційним Судом України принципу

верховенства права (правовладдя). З ухваленням Конституції України розуміння його змісту та значення було обмежене. Навіть Конституційний Суд України цей принцип застосовував украї обережно. Сформульоване ж уперше в Рішенні від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 його визначення (від якого Суд уже відійшов) ще протягом тривалого часу цитували як Суд, так й інші органи публічної влади та правники.

Однак в умовах сьогодення, коли йдеться про захист конституційних цінностей, цей принцип є визначальним під час вирішення справ як Конституційним Судом України, так і судами системи судоустрою України. Сформульована ж нині Конституційним Судом України доктрина верховенства права (правовладдя) ґрунтується на тих самих конституційних цінностях, переосмислених з огляду, зокрема, на сучасну релевантну практику Європейського Суду з прав людини, надбання спільноти (*acquis communautaire*).

Зіставність конституційних цінностей із загальнолюдськими, загальноєвропейськими, цілість² і достатність³ конституційного регулювання, уконституйована можливість новелізації Конституції України, наприклад, через тлумачення (зокрема офіційне) конституційних принципів і приписів, ухвалення законів тощо, надає можливість стверджувати, що оновлення Конституції України шляхом внесення до неї змін (викладення в новій редакції) є виключним, крайнім способом (що підкріплено й складністю цього процесу, необхідністю збалансованості дій Президента України, народних депутатів України, Верховної Ради України, на чому акцентував Конституційний Суд України в рішеннях від 27 березня 2000 року № 3-рп/2000, від 13 червня 2019 року № 5-р/2019). Тож будь-які зміни до Конституції України мають бути обґрунтовані не лише потребою уконститу-

² Про цілість і неподільність Конституції України, обумовлені системним зв'язком між приписами її преамбули, принципами й нормами інших приписів Конституції України (наприклад, у пункті 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 14 липня 2021 року № 1-р/2021 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»).

³ Наявність конституційної прогалини в правовому регулюванні порядку припинення діяльності коаліції депутатських фракцій було констатовано Конституційним Судом України в Рішенні від 17 вересня 2008 року № 16-рп/2000 у справі за конституційним поданням 105 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень частин шостої, сьомої, дев'ятої статті 83 Конституції України (справа про коаліцію депутатських фракцій у Верховній Раді України). Водночас Конституційний Суд України зазначив, що ці питання мають бути врегульовані в Конституції України та/чи в законі про Регламент Верховної Ради України.

цінність традиційності, гедонізму, стимуляції та самостійності. *Сімнадцять загальнонаціональне опитування: ідентичність, патріотизм, цінності* (17–18 серпня 2022). URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/s_mnadcyate_zagalnonac_onalne_opituvannya_dentichn_st_patr_otizm_c_nnost_17-18_serpnnya_2022.html?fbclid=IwAR1pxr9kDKO2sDRtC5h54U7vBDBE14-4fRh0tbsP-qXwocflYHqyRa_LDY.

¹ Не маючи наміру за жодних обставин отожднювати Конституцію України із законом, вважаємо, що в цьому випадку слова науковця стосуються передусім конституційних приписів.

ювання певного питання, а й неможливістю вирішення його в інший спосіб.

Слід зауважити, що сприйняття українським суспільством конституційних цінностей після повномасштабного вторгнення РФ змінилося. Свободу, право на життя, гідність, незалежність, суверенітет, територіальну цілісність України тощо сприймають уже не як щось абстрактне, задеклароване в Конституції України, а як те, заради утвердження чого варто жити, боротися, віддати життя. Тож повинно прийти і розуміння того, що повага до конституційних цінностей має утверджуватися в усіх сферах нашого життя, бути мірилом будь-яких конституційних змін. Учені В. Берч і Ю. Бисага під час акцентують: «адаптації конституції до нових реалій необхідно враховувати, що основні принципи та цінності повинні залишатися недоторканими, зміни повинні бути спрямовані на розвиток і модернізацію, але при цьому не повинні порушувати основи демократії, прав та свобод людини, принцип розподілу державної влади та інші фундаментальні засади конституціоналізму» (Berch, & Bysaha, 2023, p. 100). Необхідність усвідомлення, що повага до цих цінностей, їх утвердження полягає також і у виконанні (додержанні) чинного правового регулювання на разі лишається актуальною.

Розмірковуючи про природу конституції, можливість прийняття нової Конституції України (її нової редакції), В. Шаповал ще 2016 року визначив дві ключові проблеми суспільства, які, на наше переконання, лишаються актуальними й нині: 1) відсутність чіткого розуміння, що таке Конституція; 2) її ігнорування. Учений зауважив: «Можна прийняти ідеальну Конституцію... яку б ми не написали Конституцію, але знову матимемо стару біду: наскільки її правильно застосовуватимуть» (Sharoval, 2016). Тож питання культури, зокрема правової, повсякчас є вирішальним, чи то йдеться про впровадження змін, чи про розвиток, застосування вже наявного правового, зокрема і конституційного, регулювання.

Урешті-решт, вирішуючи питання щодо необхідності внесення змін до Конституції України (викладення її в новій редакції), важливо

враховувати й таке: відсутність у Конституції України певних приписів (як-то право на повстання, володіння зброєю тощо) ніколи не ставало нашої нації на заваді виборювати, захищати природні для нас цінності – свободу, гідність, життя, справедливість; попри численні проблемні етапи новелізації, які в певні історичні періоди фактично підважували конституційне регулювання, наразі Конституцію України українське суспільство сприймає як легітимну, і як така для українського народу вона є цінністю.

Висновки

Конституція України є цінністю.

Новелізація Конституції України шляхом внесення до неї змін (викладення в новій редакції) є виключним, крайнім способом. Будь-які зміни до Конституції України мають бути обґрунтовані не лише потребою уконституювання певного питання, а й неможливістю вирішення його в інший спосіб.

Внесення змін до Конституції України (викладення її в новій редакції) – не єдиний спосіб новелізації Конституції України. Формування офіційної конституційної доктрини Конституційним Судом України, ухвалення законів, формулювання правових позицій Верховним Судом тощо не менш важливі та дієві в цьому. Незалежно від способу новелізації Конституції України важливо не втратити (посилаючись на тимчасові проблеми, пов'язані з війною, економічною нестабільністю, іншими викликами, загрозами тощо) вже наявні напрацювання, той фундамент, який було закладено ухваленою 1996 року Конституцією, сформульованою офіційною конституційною доктриною, є суголосним загально визнаним людським цінностям. Ідеться передусім про збереження вже закріплених конституційних цінностей, забезпечення їх дієвості та, за потреби, уконституювання тих цінностей, які притаманні українцям і є необхідними для гідності людини, процвітання нації, розвитку демократичної соціальної правової держави.

Аксіологічний підхід має бути визначальним у новелізації Конституції України незалежно від способу її здійснення.

References

- [1] Bairachna, L.K. (2018). Constitutional axiology as a sociocultural phenomenon. *Constitutional and legal academic studies*, 2, 97-105. Retrieved from <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/30774/1/%d0%9a%d0%9e%d0%9d%d0%a1%d0%a2%d0%98%d0%a2%d0%a3%d0%a6%d0%86%d0%99%d0%9d%d0%90%20%d0%90%d0%9a%d0%a1%d0%86%d0%9e%d0%9b%d0%9e%d0%93%d0%86%d0%af.pdf>.
- [2] Barabash, Yu.H., & Berchenko, H.V. (2023). Is democracy able to protect itself in the conditions of war? (On the experience of state building during the Russian aggression). *Law of Ukraine*, 1, 54-75. doi: 10.33498/louu-2023-01-054.
- [3] Barskyi, V.R., & Dvornichenko, D.Yu. (2019). The influence of the European Commission "For democracy through law" on constitutional transformations and democratic transformations in Ukraine. *Law and society*, 5, 3-11. doi: 10.32842/2078-3736-2019-5-1-1.

- [4] Berch, V.V., & Bysaha, Yu.M. (2023). Peculiarities of implementation of constitutional control over amendments to the Constitution. *Analytical and comparative jurisprudence*, 6, 98-101. doi: 10.24144/2788-6018.2023.06.15.
- [5] Holovaty, S. (2023). Slaying the Rabid Leviathan: Ukraine's quest for the Rule of Law, Muscovite recidivism and the impact on European values. *Speech at the Opening Ceremony of the XXX FIDE Congress*. Sofia, Bulgaria. Retrieved from https://ccu.gov.ua/sites/default/files/2023_sofia_draft_v2_0.pdf.
- [6] Holovaty, S.P. (2011). The Constitution of 1996 is a Ukrainian value. But... *Den newspaper*, 42. Retrieved from <https://day.kyiv.ua/article/nota-bene/serhiy-holovaty-konstytutsiya-1996-roku-tse-ukrayinska-tsinnist-ale>.
- [7] Hryshchuk, O.V. (2020). *Constitutional values: philosophical and judicial aspects* (2nd, rev.). Kyiv: Vaite.
- [8] Kaminska, N.V. (2022). Meritocracy as a constitutional value and a key basis for reforming public power. *Scientific notes of the Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 4, 51-61. doi: 10.32886/instzak.2022.04.06.
- [9] Kaminska, N.V. (2022). Modern paradigm of constitutional values and their significance in the conditions of martial law. *Philosophical and methodological problems of law*, 2, 86-95. doi: 10.33270/02222402.86.
- [10] Kaminska, N.V., & Demydenko, V.O. (2019). Theoretical and legal determinants of constitutional values. *Constitutional values: legal nature and implementation practice: materials of the International science and practice conference* (pp. 207-210). Khmelnytskyi.
- [11] Koliushko, I.B. (2022). "Vision of Ukraine - 2030" of the public coalition "Ukraine after Victory". Retrieved from <https://pravo.org.ua/blogs/bachennya-ukrayiny-2030-gromadskoyi-koalitsiyi-ukrayinapislya-peremogy/>.
- [12] Kostytskiy, M.V., Beschastnyi, V.M., & Kushakova-Kostytska, N.V. (2022). Digital constitutionalism: a new paradigm and prospects for development in Ukraine. *Philosophical and methodological problems of law*, 2(24), 9-26. doi: 10.33270/02222402.9.
- [13] Koziubra, M.I. (2023). Hermeneutic triangle and peculiarities of using its methodology in legal interpretation. *Scientific notes of NaUKMA*, 11, 4-11. doi: 10.18523/2617-2607.2023.11.4-11.
- [14] Marynovych, M.F. (2022). *Civilization mission of Ukraine and its value dimension*. Retrieved from <https://ucu.edu.ua/news/tsyvilizatsijna-misiya-ukrayiny-ta-yiyi-tsinnisnyj-vymir/>.
- [15] Mykheienko, Yu.M. (2023). Novelization of the Constitution of Ukraine (epistemological aspect). *Philosophical and methodological problems of law*, 1(25), 153-161. doi: 10.33270/01232502.153.
- [16] Radyshevska, O.R. (2019). Constitutional values as an axiological factor in the formation of the general administrative law of Ukraine. *Public law*, 3(35), 30-38. doi: 10.37374/2019-35-04.
- [17] Rechytskyi, V.V. (2022). Constitution, constitutional doctrine, constitutional process and war. *Ukrainian Journal of Constitutional Law*, 2, 53-58. doi: 10.30970/jcl.2.2022.5.
- [18] Shapoval, V.M. (2016). About the constitutional process, the Ukrainian political "aquarium" and the right to revolt. *GRINCHENKO-inform*. Retrieved from <https://grinchenko-inform.kubg.edu.ua/volodymyr-shapoval-pro-konstytutsijnij-protses-ukrayinskyj-politychnyj-akvarium-i-pravo-na-povstannya/>.
- [19] Shaptala, N., & Kaminska, N. (2022). State policy of Ukraine on issues of temporarily occupied territories: problems of conceptualization in modern scientific discourse. *Philosophical and methodological problems of law*, 1, 57-69. doi: 10.33270/01222302.57.
- [20] Slinkin, T.M., & Tkachenko, Ye.V. (2023). Some aspects of legal regulation of Europeanization of Ukrainian education: constitutional dimension. *Legal scientific electronic journal*, 2, 96-98. doi: 10.32782/2524-0374/2023-2/19.
- [21] Sovhyria, O.V., & Reminska, Yu.Yu. (2021). The right to be forgotten: considerations from the point of view of constitutional and legal "matter". *Ukrainian Journal of Constitutional Law*, 3, 23-35. doi: 10.30970/jcl.3.2021.2.
- [22] Vodiannikov, O.Yu. (2022). The direct effect of the Constitution and the separation of jurisdiction between the courts of the judicial system and the Constitutional Court of Ukraine. Retrieved from <https://constitutionalist.com.ua/vodiannikov-o-priama-diia-konstytutsii-i-rozmezhuвання-iurysdyktsii-mizh-sudamy-systemy-sudoustroiu-i-konstytutsijnym-sudom-ukrainy/>.

Список використаних джерел

- [1] Байрачна Л. К. Конституційна аксіологія як соціокультурний феномен. *Конституційно-правові академічні студії*. 2018. № 2. С. 97–105. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/30774/1/%d0%9a%d0%9e%d0%9d%d0%a1%d0%a2%d0%98%d0%a2%d0%a3%d0%a6%d0%86>

- %d0%99%d0%9d%d0%90%20%d0%90%d0%9a%d0%a1%d0%86%d0%9e%d0%9b%d0%9e%d0%93%d0%86%d0%af.pdf.
- [2] Барабаш Ю. Г., Берченко Г. В. Чи здатна захистити себе демократія в умовах війни? (На досвіді державного будівництва під час російської агресії). *Право України*. 2023. № 1. С. 54–75. doi: 10.33498/loiu-2023-01-054.
- [3] Барський В. Р., Дворніченко Д. Ю. Вплив Європейської Комісії «За демократію через право» на конституційні трансформації та демократичні перетворення в Україні. *Право і суспільство*. 2019. № 5. С. 3–11. doi: 10.32842/2078-3736-2019-5-1-1.
- [4] Берч В. В., Бисага Ю. М. Особливості здійснення конституційного контролю за внесенням змін до Конституції. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 6. С. 98–101. doi: 10.24144/2788-6018.2023.06.15.
- [5] Holovaty S. Slaying the Rabid Leviathan: Ukraine's quest for the Rule of Law, Muscovite recidivism and the impact on European values. *Speech at Opening Ceremony of the XXX FIDE Congress* (1 June 2023, Sofia, Bulgaria). URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/2023_sofia_draft_v2_0.pdf.
- [6] Головатий С. П. Конституція 1996 року – це українська цінність. Але... *Газета День*. 2011. № 42. URL: <https://day.kyiv.ua/article/nota-bene/serhiy-holovaty-konstytutsiya-1996-roku-tse-ukrayinska-tsinnist-ale>.
- [7] Грищук О. В. Конституційні цінності: філософські та судові аспекти : монографія. Вид. 2-ге, доопр. і доповн. Київ : Ваїте, 2020. 530 с.
- [8] Камінська Н. В. Меритократія як конституційна цінність і ключова засада реформування публічної влади. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2022. № 4. С. 51–61. doi: 10.32886/instzak.2022.04.06.
- [9] Камінська Н. В. Сучасна парадигма конституційних цінностей та їх значення в умовах воєнного стану. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2022. № 2. С. 86–95. doi: 10.33270/02222402.86.
- [10] Камінська Н. В., Демиденко В. О. Теоретико-правові детермінанти конституційних цінностей. *Конституційні цінності: правова природа та практика реалізації* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 17 трав. 2019 р.). Хмельницький, 2019. С. 207–210.
- [11] Коліушко І. Б. «Бачення України – 2030» громадської коаліції «Україна після перемоги». 2022. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/bachennya-ukrayiny-2030-gromadskoyi-koalitsiyi-ukrayina-pislya-peremogy/>.
- [12] Костицький М. В., Бесчастний В. М., Кушакова-Костицька Н. В. Цифровий конституціоналізм: нова парадигма та перспективи розвитку в Україні. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2022. № 2 (24). С. 9–26. doi: 10.33270/02222402.9.
- [13] Козюбра М. І. Герменевтичний трикутник та особливості використання його методології в юридичному тлумаченні. *Наукові записки НаУКМА*. 2023. Т. 11. С. 4–11. doi: 10.18523/2617-2607.2023.11.4-11.
- [14] Маринович М. Ф. Цивілізаційна місія України та її ціннісний вимір. 2022. URL: <https://ucu.edu.ua/news/tsyvilizatsijna-misiya-ukrayiny-ta-yiyi-tsinnisnyy-vymir/>.
- [15] Михеєнко Ю. М. Новелізація Конституції України (гносеологічний аспект). *Філософські та методологічні проблеми права*. 2023. № 1 (25). С. 153–161. doi: 10.33270/01232502.153.
- [16] Радишевська О. Р. Конституційні цінності як аксіологічний чинник формування загального адміністративного права України. *Публічне право*. 2019. № 3 (35). С. 30–38. doi: 10.37374/2019-35-04.
- [17] Речицький В. В. Конституція, конституційна доктрина, конституційний процес і війна. *Український часопис конституційного права*. 2022. № 2. С. 53–58. doi: 10.30970/jcl.2.2022.5.
- [18] Шаповал В. М. Про конституційний процес, український політичний «акваріум» і право на повстання. *ГРИНЧЕНКО-інформ*. 2016. URL: <https://grinchenko-inform.kubg.edu.ua/volodymyr-shapoval-pro-konstytutsijnyj-protses-ukrayinskyj-politychnyj-akvarium-i-pravo-na-povstannya/>.
- [19] Шаптала Н., Камінська Н. Державна політика України з питань тимчасово окупованих територій: проблеми концептуалізації у сучасному науковому дискурсі. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2022. № 1. С. 57–69. doi: 10.33270/01222302.57.
- [20] Слінько Т. М., Ткаченко Є. В. Деякі аспекти правового регулювання європеїзації української освіти: конституційний вимір. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 96–98. doi: 10.32782/2524-0374/2023-2/19.
- [21] Совгиря О. В., Ремінська Ю. Ю. Право на забуття: міркування з точки зору конституційно-правової «матерії». *Український часопис конституційного права*. 2021. № 3. С. 23–35. doi: 10.30970/jcl.3.2021.2.
- [22] Водяніков О. Ю. Пряма дія Конституції і розмежування юрисдикції між судами системи судоустрою і Конституційним Судом України. 2022. URL: <https://constitutionalist.com.ua/vodiannikov-o-priama-diia-konstytutsii-i-rozmezhuвання-iurysdyksii-mizh-sudamy-systemy-sudoustroiu-i-konstytutsijnym-sudom-ukrainy/>.

Novelization of the Constitution of Ukraine (Axiological Aspect)

MYKHEIENKO Iuliia

Postgraduate Student of the Department of Philosophy of Law and Legal Logic
of the National Academy of Internal Affairs

Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0466-9428>

Abstract. The topicality of the article lies in the need to emphasize the need to take into account the defining and necessary axiological aspect of the amendment of the Constitution of Ukraine. The issue of amending the Constitution of Ukraine objectively belongs to the "top" topics; attempts to "improve" the Constitution of Ukraine for various reasons, in various ways, with various consequences, both on objective and subjective grounds, have been taking place since its adoption and are a continuous process. Currently, it is logical to predict a further increase with the approach of Ukraine's victory in the war with Muscovy in the number of proposals by politicians and scientists regarding the amendment of the Constitution of Ukraine, in particular, its adoption in a new edition or as a new document. At the same time, the danger of manipulating public opinion increases, in particular, the use of populism, lobbying for the interests of certain groups as opposed to national ones, etc. Therefore, the purpose of the publication is to study the axiological aspect of the amendment of the Constitution of Ukraine, regardless of the method, the subject of its implementation. The research uses a complex of general scientific and special methods of cognition, in particular formal-logical, system-functional. The scientific novelty of the article is the study of the amendment of the Constitution of Ukraine with regard to the axiological aspect, namely the need to preserve the already enshrined constitutional values, ensure their effectiveness, and, if necessary, the constitutionalization of those values that have been inherent to Ukrainians since time immemorial, are necessary for the dignity of a person, the prosperity of the nation, development of a democratic social legal state. The practical significance lies in providing relevant subjects with a theoretical basis for developing proposals for amending the Constitution of Ukraine.

Keywords: amendments to the Constitution; creation of the Constitution; constitutional values; constitutional reality; legal culture.